

Gedeputeerde Staten van Flevoland
Ter attentie van de heer J.H. Sweers
Postbus 55
8200 AB Lelystad

Onze referentie: RDA.2018.223

's-Gravenhage, 30 augustus 2018

Geachte heer Sweers,

De Raad voor Dierenaangelegenheden (RDA) is door u op 15 augustus gevraagd (uw kenmerk: 2277971) zijn zienswijze te geven op dierenwelzijn, diergezondheid en ethische aspecten met betrekking tot de herplaatsing van edelherten en konikpaarden.

Kader

De provincie Flevoland heeft besloten, in navolging van het advies van de commissie Van Geel, dat het droge deel van de Oostvaardersplassen een parkachtig landschap wordt. Deze keuze heeft consequenties voor de begrazingsdruk en derhalve voor de aantallen grote grazers in het gebied: beheer van het aantal dieren door alleen "natuurlijke processen" is niet langer een optie en het aantal grote grazers zal moeten worden beperkt door bijvoorbeeld afschot of wegvangen van dieren.

Het advies van de commissie Van Geel dient nu als beleidskader voor het beheer van de Oostvaardersplassen. Één van de punten uit het beleidskader is het terugbrengen van het aantal grote grazers tot 1.100 om de variëteit aan vegetatie weer te laten toenemen en de doelen op het gebied van Natura 2000 te kunnen halen. Vanaf 2019 blijft de populatie op maximaal 1.500 grote grazers. Dit betekent dat de kudde edelherten op korte termijn met minimaal 980 dieren moet krimpen, en de kudde konikpaarden met minimaal 180.

Aanpak

Het uitgangspunt bij het opstellen van de zienswijze is het besluit van provinciale staten en de van toepassing zijnde regelgeving voor onder meer transport van dieren. De RDA heeft bij het opstellen gebruik gemaakt van zijn afwegingskader¹ en heeft in het licht van het korte tijdsbestek de zienswijze gebaseerd op direct beschikbare kennis en inzichten zonder aanvullend onderzoek. Het onderwerp en de grote maatschappelijke belangstelling rechtvaardigen een langer tijdsbestek, maar het is duidelijk dat vanwege de plannen van de provincie deze tijd nu niet beschikbaar is. De zienswijze is opgesteld namens de gehele Raad.

De herplaatsing is gezien in het licht van de gebieden die door Wageningen Environmental Research zijn genoemd². De in aanmerking komende gebieden die Wageningen Environmental Research aanwijst liggen op een afstand die varieert van 2500 tot 4000 km. De reistijden hiervoor worden ingeschat tussen de 35 en (meer dan) 55 uur. De uitplaatsing, het transport en de herplaatsing zijn meegenomen in relatie tot afschot van de grote grazers.

In de beschouwing is onderscheid gemaakt tussen konikpaarden en edelherten. De Raad heeft in deze afweging geen andere aspecten uit zijn afwegingskader betrokken dan dierenwelzijn, zoals bijvoorbeeld de economische aspecten. De verwachting is dat de kosten hoog zullen zijn gezien alle noodzakelijke acties. De Raad beperkt zich tot de vragen die de provincie heeft gesteld en neemt de afwegingen die hebben geleid tot de voorgenomen reset van de grazerspopulatie als uitgangspunt.

Konikpaarden

Konikpaarden hebben een herkomst als gehouden dieren, dit in tegenstelling tot edelherten. Het transporteren van niet afgerichte eenhoevigen als konikpaarden is een praktijk die zich met enige regelmaat voltrekt.

In Europa en ook in Nederland is ervaring opgebouwd met het wegverkeer van konikpaarden en met betrekking tot welzijn en gezondheid opereren vervoerders binnen de kaders van de EU verordening inzake de bescherming van het welzijn van dieren tijdens het vervoer. De Raad hanteert als aanvullende bron de richtlijnen van CITES

---

¹ Wegen van Welzijn van dieren in de natuur, RDA, 2017

² Uitplaatsing grote grazers uit de Oostvaardersplassen, WUR, 2018 (concept).

(bijvoorbeeld Guidelines for the non air transport of animals, www.cites.org) voor ander transport dan luchtverkeer. Vangen en transport zijn echter niet eenvoudig. Het blijven dieren die niet onder veehouderij-omstandigheden zijn gehouden, niet of nauwelijks aan mensen gewend zijn en niet of nauwelijks gewend zijn aan handling door mensen.

Van groot belang voor het welzijn van de dieren tijdens vervoer en na aankomst in het gebied waar zij worden uitgezet is dat de dieren die in de Oostvaardersplassen een groep vormen zo veel mogelijk bij elkaar blijven en dat het groepsverband niet wordt opgebroken. Dat vraagt aandacht en ruime voorbereiding van de mensen die de paarden vangen. Er kunnen maximaal 30 koniks tegelijk worden vervoerd. Groepen die groter zijn dan 30 dieren kunnen dus beter niet herplaatst worden om de inbreuk op het welzijn als gevolg van splitsing te voorkomen. In de Oostvaardersplassen bestaan veelal kleinere haremgroepen wat uiteindelijk in verband met de beschikbare compartimenten op de transportwagen een extra beperking oplevert.

De Raad heeft in zijn afweging in het bijzonder aandacht geschonken aan:

- Het vangen van deze dieren, de deskundigheid waarmee dit gaat plaatsvinden en het vervoer en herplaatsen in familiegroepen.
- De duur van de reis, de deskundigheid van de transporteur en de kans op vertraging tijdens de reis.
- De vanuit gezondheid en welzijn gewenste pauzes, de beschikbare ruimte voor dieren, de beschikbaarheid van water en voedsel.
- Het optreden van calamiteiten tijdens de reis en de te treffen voorzieningen om dan te kunnen interveniëren.
- Het binnenklimaat van het vervoermiddel tijdens de reis.

De Raad constateert dat betrokken partijen ervaring hebben en op al deze onderdelen de bepalingen in de relevante regelgeving dienen te volgen en dat de bevoegde autoriteiten de naleving ervan behoren te controleren.

De Raad is van mening dat het herplaatsen over de genoemde afstanden vanuit welzijnsperspectief uitvoerbaar is onder een aantal condities. Deze aanpak verdient om die reden de voorkeur boven afschot.

De RDA geeft u in overweging om niet alleen uit te (laten) gaan van de minimum voorschriften in de genoemde EU verordening en de CITES richtlijn, maar in overleg met dierenwelzijnsdeskundigen ter zake te zoeken naar de best mogelijke transportomstandigheden. We denken dan bijvoorbeeld aan het in individuele stands vervoeren van dieren, omdat bij gaan liggen of vallen in groepsvervoer het risico bestaat dat de dieren elkaar vertrappen en verwonden. De Raad wil hier het belang van de in acht te nemen rusttijden benadrukken. De RDA adviseert om ook de transportduur te betrekken bij de uiteindelijke keuze en te zoeken naar een zo dichtbij mogelijke locatie binnen de kaders van Wageningen Environmental Research. Daarnaast wijst de RDA op het belang van goede contacten met de beheerders van de gebieden waar de dieren worden uitgezet, zodat het mogelijk zal zijn om de ontwikkeling van de populatie uitgezette dieren te volgen. De kennis die daarmee wordt opgedaan kan dan gebruikt worden bij toekomstige uitplaatsingen. Het uitzetten van de dieren dient zoveel mogelijk plaats te vinden aan het begin van het groeiseizoen, zodat er voldoende voedsel is voor de dieren, die dan hun omgeving nog niet hebben leren kennen

Naar onze informatie zullen ongeveer tien transporten plaatsvinden en wel in het winternajaar en vroege voorjaar. Dit lijkt, mits goed voorbereid, uitvoerbaar. Temeer omdat in de voor uitzetting genoemde gebieden het groeiseizoen al vroeg begint.

De RDA vraagt alle betrokkenen een maximale inspanning te leveren om opwinding, stress en ander ongerief zoveel mogelijk te voorkomen en doet een oproep aan de Nederlandse autoriteiten om samen met de autoriteiten van de landen waar het vervoer doorheen gaat en met de autoriteit van het land van aankomst, afspraken te maken over het toezicht op deze transporten.

Edelherten

Naast de verkleining van de populatie konikpaarden is het plan om de populatie edelherten met minstens 980 te verminderen. De voornoemde aspecten van het welzijn van dieren zijn ook hier gehanteerd.

De edelherten vormen in de ogen van de RDA de grootste uitdaging bij de reset van het aantal grazers. Niet alleen omdat het gaat om grote aantallen, maar ook omdat

verwacht mag worden dat het vangen van deze zeer grote groep van wilde dieren en het transport ervan ernstig inbreuk doet op het welzijn van deze dieren.

Ten eerste laten deze dieren zich niet eenvoudig in een kraal lokken. Om in een dergelijk groot gebied zoveel herten te vangen zijn speciale installaties nodig die niet eenvoudig beschikbaar zijn, waarmee geen ervaring bekend is en die niet in een natuurgebied thuishoren in verband met verstoring voor andere dieren. Het vangen van edelherten veroorzaakt stress, de dieren raken snel in paniek. Dat heeft ook in toenemende mate een negatieve impact op de achterblijvende dieren, de andere grote grazers en de vogels. En dat gedurende een lange periode. Familiegroepen zijn bovendien moeilijk te maken terwijl ook hier transport in groeps- en familieverband belangrijk is.

Het vervoer van edelherten zal veel stress onder deze wilde dieren veroorzaken. Het risico op uitval bij transport is hoog, zeker bij afstanden van 2500 tot 4000 kilometer en bij dieren die met stress aan het transport beginnen. De opname van water en voer door dieren is problematisch omdat de dieren wilder zijn dan konikpaarden. Een verdoving van het dier zal nooit voor het hele transport werken vanwege de lange afstand. Verdoven, of een middel toedienen dat het dier minder gevoelig maakt voor prikkels uit de omgeving is bovendien geen sinecure. De middelen die ervoor in aanmerking komen moeten per injectie worden toegediend en de werking en werkingsduur varieert van dier tot dier. Door deze variabele werking kunnen er weer problemen in de groep optreden, zoals vechten.

Verder is het van belang om vast te stellen dat vanwege de initiële relatief lage getalsgrootte in de herplaatsingsgebieden alleen in de eerste jaren een redelijke zekerheid bestaat dat deze dieren aldaar niet worden bejaagd maar dat in latere jaren afschot in de rede ligt.

De stress die het vangen en transporteren van edelherten op afstanden van 2500-4000 kilometer teweegbrengt in combinatie met het perspectief op de nieuwe bestemming waar het dier bejaagd kan worden vraagt om een zorgvuldige afweging. Wanneer is het lijden van een dier te groot en is afschot beter voor een individueel dier en in hoeverre gaat het individueel welzijn van een dier boven dat van een populatie?

De Raad constateert dat bij iedere vervoers- en verplaatsingsoplossing bij deze aantallen herten ernstige dierenwelzijnsproblemen onvermijdelijk zijn. De inbreuk op het welzijn en de kans op overlijden (tijdens transport of op locatie), evenals de kans op afschot en bejaging op de nieuwe locatie zijn dermate hoog dat transport niet wenselijk is. Voor reset komt binnen de kaders van het genomen besluit dan verder alleen nog afschot in aanmerking. Tegen deze achtergrond is dat afschot in de ogen van de Raad te rechtvaardigen. Mits vanzelfsprekend het afschot op professionele wijze en in alle rust gebeurt bij een minimum aan dieren.

De omschakeling van beheer door "natuurlijke processen" naar een via wegvang of afschot gereguleerde populatie, resulteert in beter welzijn van de grazers in het gebied: grote aantallen dieren zullen niet langer worden blootgesteld aan voedselgebrek in de winter, die inherent was aan het beheer door "natuurlijke processen". Dat is de inzet van deze reset en dat biedt de rechtvaardiging van deze afschot nu transport van de hand moet worden gewezen.

Het afschot van edelherten is een omvangrijke operatie. Indien gekozen wordt voor afschot kan dit in onze ogen verantwoord worden uitgevoerd mits goed voorbereid en mits de ervaring die is opgedaan met bijvoorbeeld het vroeg reactieve beheer benut wordt.

Algemeen

De Raad geeft u in overweging om in aanvulling op de bestaande regelgeving ten aanzien van vangen, transport en afschot en de handhaving hierop een opdracht te verstrekken aan een aantal mensen met gezag en kennis van het welzijn van de dieren. Deze personen kunnen de opzet en de uitvoering van de herplaatsing van nabijheid volgen en zonder last of ruggenspraak rapporteren over de welzijnsaspecten aan Gedeputeerde Staten. Dit groepje kan ook ter plekke helpen bij het vinden van oplossingen als er calamiteiten zijn.

Bij uitplaatsing onder de huidige condities is een pilot zinvol. Een proef kan worden genomen om de nodige ervaringen op te doen van het verzamelen en inladen in de Oostvaardersplassen tot het uitladen en uitzetten op de plaats van aankomst zodat de opgedane ervaringen meegenomen kunnen worden bij de overige transporten.

Daarnaast verzoekt de Raad om snel in contact te treden met de controlerende instanties en autoriteiten van de betreffende land waar het transport doorheen gaat en van het land van ontvangst om zo nodig afspraken te maken voor een snel transport ter vermindering van de last voor de dieren.

Verder constateert de Raad dat de tijdsdruk om de doelstellingen te halen hoog is en dat alle activiteiten onder een vergrootglas liggen. Het risico bestaat dat door de tijdsdruk onzorgvuldigheden in de voorbereiding en uitvoering toenemen. De Raad verzoekt u hier in de planning en beschikbaar stellen van middelen rekening mee te houden en om terugval opties voor te (laten) bereiden mocht de vermindering van de populatie niet gehaald worden.

Concluderend

Om tot een structurele oplossing te komen is inbreuk op het welzijn van dieren op dit moment helaas onvermijdelijk. De RDA concludeert dat de uitvoering van "de reset" door herplaatsing van konikpaarden uitvoerbaar is als een aantal randvoorwaarden in acht wordt genomen en de bepalingen van de verordening ruimhartig en met grote zorg worden toegepast. Herplaatsing van edelherten heeft niet op voorhand de voorkeur van de Raad boven afschot. De onvermijdelijke inbreuken op het welzijn van de edelherten, in combinatie met een reëel risico op uitval tijdens transport en het perspectief om bejaagd te worden op de nieuwe locatie maakt dat afschot van edelherten in de voorliggende situatie acceptabel kan zijn.

De RDA wenst u succes toe met het vervolg en is graag bereid tot nader gesprek.

Raad voor Dierenaangelegenheden

Mr. drs. Jan Staman

Voorzitter